

Використання позитивного досвіду Великобританії у підготовці майбутніх учителів в Україні

Олена Хижняк

У статті подано елементи порівняльного аналізу підготовки майбутніх учителів у системі вищої освіти Великобританії та розглянуто можливості використання позитивного досвіду Великобританії у підготовці молодих фахівців в Україні. Висловлено припущення про те, що вивчення і порівняльний аналіз зарубіжного досвіду може підвищити якісний рівень підготовки педагогічних кадрів і соціальну значущість вітчизняної системи педагогічної освіти, допоможе виявити і розглянути нові підходи до професійного становлення вчителя, а також відмовитися від загальноприйнятих штампів у навчанні й вихованні підростаючого покоління.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, професійна майстерність, система вищої освіти, майбутній вчитель.

Педагогічна система України стоїть перед розв'язанням складних завдань комплексного реформування й оновлення за несприятливих умов соціально-економічної кризи. Реформу української системи освіти спричинили глибокі соціально-економічні та політичні перетворення в суспільстві. Відповідно до цього основним завданням є подолання розриву між утвердженням у суспільстві і державі нових демократичних, гуманістичних ціннісних орієнтацій і фактичним станом освіти. Українське суспільство переживає гостру потребу в учителі, гнучко мислячому і здатному знаходити нестандартні вирішення завдань сучасної освіти. Підготовка такого вчителя на початку третього тисячоліття є тривалим та цілісним процесом, спрямованим на розвиток знань, умінь і навичок, відповідних новим професійним стандартам. У той же час необхідно підкреслити, що досі не існує єдиної оптимальної моделі особистості вчителя XXI століття як ціннісного критерію, що використовується педагогами у всьому світі, оскільки для її успішної реалізації необхідно враховувати соціально-економічні, культурологічні і психологічні чинники, серед яких важливе місце займає національний аспект педагогічної професії, що виражається не лише у статусі педагога, але і домінуючій концептуальній ідеї педагогічної освіти. Проте вивчення і порівняльний аналіз зарубіжного досвіду може підвищити якісний рівень підготовки педагогічних кадрів і соціальну значущість української системи педагогічної освіти, допоможе виявити і розглянути нові підходи до професійного становлення вчителя, а також відмовитися від загальноприйнятих штампів в галузі навчання і виховання молодого покоління.

Велика Британія по праву посідає одне з перших місць у світі за якістю вищої освіти. Країна зуміла пристосувати підготовку фахівців до потреб сучасного ринку

праці. Це повною мірою стосується і вищої педагогічної освіти, яка за останні роки зазнала значних змін [3, с. 14–15.] На нашу думку, окремі позитивні ідеї досвіду Великої Британії можуть бути використані у процесі реформування української системи вищої педагогічної освіти. Щоб уникнути загрози автоматичного, механічного перенесення інновацій на національний ґрунт, необхідно детально вивчити, проаналізувати та експериментально апробувати деякі елементи досвіду, які розглядаються як найбільш придатні до використання в українській системі освіти.

Основними принципами організації сучасної британської педагогічної освіти є науковість, гуманізм, демократизм, поступовість і неперервність, незалежність від політичних партій, інших суспільних та релігійних організацій. Важливим елементом раціонального використання цих принципів є розробка моделі спеціаліста-фахівця, в яку входять: державний стандарт освіти, характеристика освіти, кваліфікаційна характеристика. Сприйняття позитивного досвіду Великої Британії у цій справі може бути корисним і в процесі розроблення моделі спеціаліста-педагога у вітчизняних педагогічних технологіях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми теорії і практики підготовки майбутніх учителів у системі вищої освіти Великобританії розглядалися в роботах таких провідних британських науковців, як М. Барбер (M. Barber), Дж. Мак Біт (J. McBeat), Р. Болам (R. Bolam), К. Галтон (C. Galton), Д. Гаргевс (D. Hargeaves), Р. Гарднер (R. Gardner), Е. Герденсон (E. Henderson), Д. Гопкінс (D. Hopkins), Мак Грегор (R. Mc Gregor), Л. Грей (L. Grey), К. Дей (C. Day), Е. Джеймс (E. James), Дж. Еліот (J. Elliot), А. Йогев (A. Yogev), Дж. Мак Кроун (J. McCrone), А. Мак Махон (A. McMahan), Д. Найт (D. Knight), Дж. Робінсон (J. Robinson), Д. Свейн (D. Swain), М. Соулсбі (M. Soulsby), Л. Стенхауз (L. Stenhouse), П. Уелш (P. Welsh), М. Флекное (M. Flecknoe) та ін.

Українськими та російськими педагогами також проводилися дослідження підготовки та професійного розвитку вчителів у Великій Британії. Так, дисертаційні дослідження Ю. Алфьорова, Т. Андрєєвої, О. Леонтьєвої, А. Парінова, Д. Сабірової, Н. Яцишин присвячені аналізу підготовки педагогічних кадрів у Великій Британії у різні історичні періоди.

Метою нашої статті є порівняльний аналіз підготовки майбутніх учителів в Україні та Великобританії та вивчення можливостей використання позитивного досвіду Великобританії у підготовці майбутніх учителів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на те, що принципи та підходи до організації підготовки вчителів у цих двох країнах різні, проаналізуємо їх на рівні змісту. Значною мірою зміст визначається кількістю навчального часу. В Україні майбутніх педагогів готують переважно протягом 5 років, а у Великій Британії цей показник становить 4 роки. Це пояснює відмінність у змісті підготовки педагогічних кадрів у зазначених країнах.

Спільною рисою змісту професійної підготовки вчителів є ідентичність її компонентів, серед яких виділено спеціально-предметну, психолого-педагогічну підготовку і педагогічну практику. Проте структура побудови предметних курсів має деякі відмінності. Так, у Великій Британії дуже популярними є інтегровані курси, які включають елементи кількох дисциплін. Наприклад, психолого-педагогічний цикл у британських університетах і коледжах є переважно інтеграцією окремих тем з педагогіки, загальної та вікової психології, соціології. В українських вищих педагогічних навчальних закладах спостерігається більш ґрунтовний та послідовний підхід до побудови навчальних курсів. Так, до складу дисциплін психолого-педагогічного циклу входять педагогіка, психологія, історія педагогіки, основи педагогічної майстерності.

Британським студентам пропонується значна кількість курсів на вибір із урахуванням їхньої спеціалізації та інтересів. Програми підготовки британських учителів, зміст навчальних курсів мають яскраво виражений прагматичний характер. Як зазначалося раніше, у Великій Британії набули поширення модульні програми навчання. Їх перевагами є гнучкість, варіативність, реалізація принципів індивідуалізації, диференціації, збільшення частки самостійної роботи студентів.

В останні роки у зарубіжній та українській вищій школі апробується та впроваджується модульне навчання. Воно має багато спільних рис (загальне бачення проблеми, система та принципи організації модульного навчання, індивідуальна навчальна діяльність студента тощо) у практиці вищої школи Великої Британії та України. Окремі відмінності зумовлені специфікою організації підготовки педагогічних кадрів. Проте якщо у Великій Британії більше половини університетів і коледжів формує навчальні плани та програми за модульним принципом, то в Україні такі технології запроваджені лише в окремих закладах, часто на правах експерименту. Як і у Великій Британії, основними формами навчання у вищих педагогічних навчальних закладах України залишаються лекції, семінарські та практичні заняття.

У професійній підготовці вчителів України та Великої Британії є спільні підходи та певні особливості. До першої категорії можна віднести компоненти професійної підготовки, основні форми організації навчання, розроблення модульних технологій. Як особливості, варто розглядати співвідношення теоретичного і практичного навчання, а також реалізацію зв'язку між ними; структуру навчальних курсів; елементи організації педагогічної практики; можливості вибору курсів за бажанням; широту застосування модульних програм [2, с. 38–39].

Проаналізуємо співвідношення теоретичного і практичного компонентів у підготовці вчителів у Великій Британії та Україні. Педагогічна практика в українських закладах має свої організаційні особливості. Вона складається переважно з трьох етапів. Перший – пасивна практика студентів першого-третього курсів – тісно пов'язана зі змістом відповідних академічних курсів. Другий етап –

літня педагогічна практика, яку проводять після другого – третього курсу і метою якої є закріплення та розширення знань із психолого-педагогічних дисциплін. Вона полягає у роботі студентів з дітьми у таборах відпочинку, позашкільних закладах, дитячих клубах. Третій етап становить активна практика студентів четвертого і п'ятого курсів. Вона досить насичена, адже, крім проведення занять, студенти готують позакласні заходи, відвідують уроки, беруть участь у методичних семінарах і виступають на них, розробляють наочні посібники, здійснюють психологічне спостереження за учнями. Таким чином, як і в британських закладах освіти, студенти залучені до виконання усіх обов'язків учителя.

Варта уваги ознайомлювальна педагогічна практика протягом перших двох тижнів навчання у британських університетах та коледжах. Цей період можна вважати завершальним етапом професійного вибору. На нашу думку, для покращення підготовки вчителів в Україні доцільно було б максимально продовжити період педагогічної практики. Це можна зробити за рахунок скорочення часу, відведеного на вивчення теоретичного матеріалу за рахунок інтеграції змісту окремих курсів.

Позитивний вплив на процес навчання мало б розширення можливостей вибору студентами навчальних предметів за інтересами, як це відбувається у британській системі підготовки педагогічних кадрів. На нашу думку, необхідно дещо переглянути зміст навчальних дисциплін, зміщуючи акценти в бік практичного спрямування навчального процесу, а вивчення теорії потрібно звести до розумного мінімуму. Разом із тим, теоретичних знань повинно бути достатньо для того, щоб молоді вчителі могли здійснювати професійну діяльність на високому науковому та методичному рівнях, самостійно вивчати та аналізувати педагогічні явища та ситуації, ухвалювати обґрунтовані рішення, самостійно опрацьовувати науково-педагогічну літературу.

На нашу думку, ідеї модульного підходу (взаємопов'язаність усіх понять, правил, теорій; динамічність структури предметів; реалізація міжпредметних зв'язків; систематичність контролюючих заходів) доцільно більш широко використовувати у практиці підготовки вітчизняних фахівців.

Позитивним здобутком британської системи педагогічної освіти є її післядипломний рівень, структуру якого становлять різноманітні курси, що завершуються присудженням престижних свідоцтв, дипломів і сертифікатів. Елементи британської моделі можна успішно використати в організації оновленої системи післядипломної освіти України. Ми вважаємо, що створення гнучкої системи курсів післядипломного навчання виступатиме для вчителів ефективним стимулом до підвищення їхнього фахового рівня, вдосконалення професійної компетентності.

Як показує британський досвід, головними напрямками розвитку сучасної освіти є: а) щодо змісту – широке впровадження у практику викладання передових

наукових розробок як своєї країни, так і закордонних; розроблення методик для забезпечення поступовості і неперервності; розширення цільової підготовки; екологічна спрямованість освіти; б) щодо форми – розвиток форм диференціації освіти і методик викладання відповідно до сучасних умов; раціональне використання активних методів навчання залежно від рівня підготовки тих, хто навчається; тісний зв'язок науки і практики; залучення досвідчених зарубіжних спеціалістів до викладання та обмін студентами; широке впровадження у практику викладання комп'ютерів та медіа-засобів; розширення обсягів самостійної підготовки студентів.

Широким полем впровадження британського досвіду в практику української освіти у галузі професійно-педагогічної підготовки і перепідготовки вчительських кадрів є підготовка вчителів власне у коледжах та університетах, де багато зроблено для того, щоб зацікавити професією вчителя здібних випускників шкіл. Заохочуються до праці у школі професіонали-вчителі з науковими ступеннями. Те, що спостерігаємо у деяких школах і навчальних закладах у кінці 80-х, по суті справи, означає перехід на «академічну модель роботи». Це стосується і програм, і оцінки роботи й оплати, і рівня професійних знань [2, с. 34–37].

Аналізуючи зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів Великої Британії з точки зору його впровадження, слід звернути увагу на місце і роль практичного навчання. За умови відповідної кількості теоретичних знань у педагогічних навчальних закладах студентам пропонується значна кількість практикумів і семінарів [1, с. 13–15]. Слід звернути увагу на особливе місце, яке відводиться у навчальному процесі самостійній роботі студентів. Британські студенти витрачають на самостійну роботу майже стільки ж часу, скільки займає прослуховування лекційних курсів, участь у практичних заняттях і тьюторіалах. Велике значення надається організації самостійної роботи студентів у бібліотеках, де вони поповнюють і розширюють знання, отримані на лекціях і практичних заняттях.

Система підвищення кваліфікації вчителя, що діє у Великій Британії, відповідає стратегіям, накресленим реформами освіти, задовольняє потреби і професійні запити вчителів цієї країни. Заслужують на увагу методичні курси-семінари, або об'єднання вчителів за спеціальностями.

Висновки. Аналізуючи сучасний стан та тенденції розвитку системи педагогічної освіти Великої Британії, можемо зробити висновок, що в цій країні надзвичайно важливим на сучасному етапі розвитку вищої освіти є впровадження нових педагогічних технологій, відхід від суто репродуктивної форми навчання. Освітня система спрямована на врахування неповторної індивідуальності учасників навчально-виховного процесу, їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних і духовних особливостей і на формування особистості, здатної діяти у сучасному суспільстві.

Зазначимо при цьому, що ефективність педагогічних інновацій в умовах педагогічної системи України досить висока. Але логічними будуть висновки про те, що система української педагогічної освіти, безумовно, потребує реформування та вдосконалення з одночасним збереженням уже існуючого позитивного досвіду. Адже сучасний розвиток вищої школи в Україні має чимало позитивних ознак, хоча необхідно ще докласти значних зусиль для здійснення реформ, які забезпечили б відповідність зразкам світового рівня.

Список використаних джерел:

1. Парінов А. В., Пуховська Л. П. Проблеми змісту педагогічної освіти в зарубіжних країнах // Вища пед. освіта : наук.-метод. зб. – Вип. 17. – К., 1994. – С. 13–18.
 2. Задорожна І. П. Особливості методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії : дис. ... канд. пед. наук. – Тернопіль, 2002. – 236 с.
 3. Burchell H. Making a difference: a study of the impact of continuing professional development on professional practice / H. Burchell, J. Dyson, M. Riss // *Journal of in-service education*. – 2002. – Vol. 28. – № 2. – P. 219–229.
 4. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Improving the quality of teacher education*. – Brussels, 2007. – 16 p.
 5. Flecknoe M. Can CPD for teachers be shown to raise pupils' achievement, M. Flecknoe // *Journal of in-service education*. – 2000. – № 26(3). – P. 451–457.
- Gray S. L. *Definition the future: an interrogation of education and time* / S. L. Gray // *British Journal of sociology in education*. – 2004. – Vol. 25. – № 3, July. – P. 323–340.